

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

THE THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF THE FORMATION OF THE SOCIAL COMPETENCE IN CHILDREN UNDER OLDER SCHOOL AGE BY MEANS OF THE MODERN MEDIA SPACE

У статті представлено теоретичний аналіз проблеми формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами сучасного медіапростору. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури авторами розкривається сутність понять «компетенція», «компетентність», «соціальна компетентність», «соціальна компетентність дошкільників». Висвітлюються науково-теоретичні та методологічні засади проблеми формування соціальної компетентності в старшому дошкільному віці. Аналізуються погляди вчених щодо структури соціальної компетентності та описуються основні її компоненти (емоційний (або мотиваційно-емоційний), когнітивний, поведінковий). Розглядаються фактори та механізми формування соціальної компетентності дошкільника. Визначаються можливості сучасного медіапростору у формуванні соціальної компетентності дошкільників. Акцентовується увага на тому, що сучасний медіапростір варто розглядати як медіа-розвивальне середовище, яке створює простір життєдіяльності дитини дошкільного віку, де засоби масової інформації виконують роль важливих факторів її соціалізації завдяки активному формуванню необхідного рівня соціальної компетентності. Авторами аналізуються основні підходи до розуміння медіапростору та стверджується, що він являє собою динамічну соціальну систему. У статті розкриваються характерні особливості сучасного медіапростору та перераховуються її важливі елементи. Розглядаються основні вимоги щодо використання медіапростору в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти. Наголошується, що лише при правильній організації медіапростору та дотриманні вимог щодо його застосування в освітньому процесі дошкільного закладу освіти буде спостерігатися підвищення ефективності формування соціальної компетентності дошкільників, що сприятиме їх успішній соціалізації. За результатами теоретичного аналізу проблеми авторами сформульовано висновки та окреслено перспективи подальших досліджень у визначеному напрямку.

Ключові слова: компетенція, компетентність, соціальна компетентність, дошкільний вік, медіапростір, соціалізація.

The theoretical analysis of the problem of the formation of the social competency of children under older school age by means of the modern media space has been presented in the article. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the essence of the concepts «competence», «competency», «social competency», «social competency of children under school age» has been revealed by the authors. The scientific-theoretical and methodological foundations of the problem of the formation of social competency in older pre-school age have been highlighted. The views of the scientists as for the structure of social competency have been analyzed and its main components (emotional (or motivational-emotional), cognitive, behavioral) have been described. The factors and the mechanisms of the formation of social competency of a pre-school child have been considered. The possibilities of the modern media space in the formation of social competency of pre-school children have been determined. Attention is focused on the fact that the modern media space should be considered as the media development environment that creates the space of the capable of life of a pre-school child, where mass media play the role of the important factors in his socialization due to the active formation of the necessary level of social competency. The main approaches to understanding of the media space have been analyzed by the authors and it has been confirmed that it represents the dynamic social system. The typical peculiarities of the modern media space have been considered in the article and its important elements have been recounted. The main requirements as for the use of media space in the educational environment of pre-school education institution have been considered. It has been emphasized that only with the correct organization of the media space and the compliance with the requirements as for its use in the educational process of pre-school educational institution, there will be the increase of the effectiveness of the formation of social competency of pre-school children, which will contribute to their successful socialization. Based on the results of the theoretical analysis of the problem, the conclusions have been formulated by the authors and the prospects of the further research in the specified direction have been outlined.

Key words: competence, competency, social competence, pre-school age, media space, socialization.

УДК 373.2.015.31:316.42:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.48>

Ляпунова В.А.,
докт. пед. наук,
професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

Нижник Т.О.,
ст. викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

Городнича С.В.,
аспірант кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

Постановка наукової проблеми. Розвиток соціальної компетентності – важливий і необхідний для позитивної соціалізації дитини в загальному процесі засвоєння нею досвіду громадського

життя та взаємостосунків. Завдяки формуванню соціальної компетентності відбувається соціальний розвиток – процес, під час якого дитина засвоює цінності, традиції, культуру суспільства, в якому їй

належить жити та взаємодіяти. Провідним завданням сучасної дошкільної освіти має бути створення такого освітнього середовища, яке буде незалежно від всіх труднощів сьогодення сприяти формуванню у дітей відкритості до світу і суспільства, бажання будувати соціальні відносини та готовності до розв'язання соціальних проблем.

Найважливішою виховною функцією дошкільної освіти є сприяння гармонійному розвитку особистості дитини, яка буде успішно реалізовуватися в сучасному світі, ефективно будувати соціальні зв'язки, вміння проявляти особистісні якості, соціальні почуття, любові до Батьківщини, бути готовою до посиленої участі в соціальних подіях, що спрямовані на покращення спільного життя [1, с. 16]. У цьому контексті проблема формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в сучасних умовах сьогодення, коли багато українських дітей перебувають в складних умовах наслідків воєнного стану, в умовах вимушеної соціальної ізоляції (станом на 4 жовтня в Україні понад 330 тис. дітей відвідують заклади дошкільної освіти очно (348 163 дитини), 255 тис. навчаються онлайн (255 860 дітей) і понад 80 тис. (82 043) – змішано) [13] набуває першочергового значення, оскільки вона є необхідною умовою їх успішної соціалізації. І зараз перед дошкільними закладами постає важливе завдання, що полягає у широкому застосуванні можливостей сучасного медіапростору у формуванні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку в умовах дистанційної взаємодії з учасниками освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні в науковій літературі проблема формування соціальної компетентності особистості представлена достатньо широко. Так, наприклад, Д.В. Губарева досліджувала проблему формування соціальної компетентності як засобу попередження булінгу і дійшла висновку, що сформованість у дитини соціальної компетентності є результатом активної групової й колективної навчальної (або ігрової) діяльності (навчальної, ігрової), а також спілкування та взаємин. Вчена зазначала, що завданням соціальної компетентності є розвиток у дитини знань, умінь, навичок та здатностей, що будуть необхідні їй для подальшого навчання і виконувати роль головних механізмів її соціалізації та адаптації, а також підготувати дитину до освоєння та виконання основних соціальних ролей у суспільстві [21]. М.В. Федорук виокремлює феномен соціальної компетентності як специфічний прояв компетентнісного розвитку особистості, який зумовлений вимогами сучасного життя. Вчений виділив наступні підходи до визначення поняття «соціальна компетентність особистості»: когнітивний (компетентність – знаннєвий феномен; мотиваційний (наявність особистісних ресурсів); поведінковий (ситуаційні та діяльнісні

особливості взаємодії людини з соціальним середовищем); аксіологічний (компетентність виступає основою ціннісно-сислового життєвого вибору особистості) [20].

Що стосується дослідження питання формування соціальної компетентності саме в старшому дошкільному віці, то тут варто звернутися до дисертаційного дослідження О.М. Шишової. Вчена здійснила глибокий аналіз психолого-педагогічних чинників, які впливають на розвиток соціальної компетентності дошкільників [19]. Серед сучасних вчених, які займаються розробкою проблеми пошуку ефективних шляхів, засобів та методів формування соціальної компетентності у старших дошкільників також слід назвати М.М. Айзенбарт, В.Г. Бутенко, О.А. Ковальову, С.М. Кондратюк, Н.О. Максимовську, О.О. Максимову, С.І. Матвієно, К. В. Онищенко.

Аналізу підходів щодо визначення поняття «медіапростір» та окреслення його основних особливостей присвячено наукові пошуки Н.В. Голованової, яка розглядає його з позиції обсягу всієї інформації, що циркулює в інформаційних потоках і називає важливим чинником побудови інформаційного суспільства [3]. В публікації Н.І. Кучиної зазначається, що медіапростір призначено для продукування та формування громадської думки, а також, це спосіб осмислення реальності, здійснення ефективної комунікації [10]. Цікавим в межах нашого дослідження є погляди О.О. Черниша на особливості процесу медіасоціалізації в умовах сучасного медіапростору. Вчений дійшов висновку, що сучасний медіапростір виступає інструментом для формування та конструюванні соціальної реальності, і саме тому медіасоціалізація має бути складовою загальної соціалізації сучасної дитини [17].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що не дивлячись на широке вивчення проблеми формування соціальної компетентності особистості, яка підростає, все ж таки питання організації освітнього середовища із застосуванням медіапростору, яке буде сприяти формуванню соціальної компетентності саме в старшому дошкільному віці все ще недостатньо вивчено та вимагає більш суттєвої розробки. Тому дослідження проблеми формування соціальної компетентності в старшому дошкільному та можливостей застосування медіапростору в даному процесі набувають ще більшої актуалізації.

Мета та завдання статті. Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу проблеми формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами сучасного медіапростору. Основними завданнями є: висвітлення основних наукових підходів до визначення соціальної компетентності; розгляд структури соціальної

компетентності; аналіз фактори та механізми формування соціальної компетентності дошкільника; визначення можливостей застосування сучасного медіапростору для сприяння більш ефективного набуття дошкільниками соціальної компетентності в надзвичайних умовах сьогодення, коли розвиток та виховання дітей відбувається в умовах дистанційної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз проблеми формування соціальної компетентності в старшому дошкільного віці необхідно розпочати розгляду підходів щодо визначення понять «компетенція», «компетентність» та «соціальна компетентність». Під компетенцією в науковій літературі розуміється: сукупність знань, умінь та навичок в певній сфері діяльності людини; внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми дій, систем цінностей та стосунків), які згодом проявляються у компетентностях людини; надбання особистості, завдяки якому можна вирішити конкретні завдання; можливості людини, її знання, вміння, навички та досвід діяльності; якості, сформовані внаслідок проживання ситуацій та через рефлексію досвіду [4, 14].

Компетентність в психолого-педагогічних словниках визначається як: психосоціальна якість, що означає силу та впевненість, і яке походить від почуття власної успішності та корисності [16, с. 88]; сукупність знань і умінь, які необхідні для ефективно професійної діяльності [15, с. 211]; те, що дає людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [18, с. 203]. Компетентність включає сукупність знань, умінь та навичок особистості, а також взаємопов'язана з такими психічними властивостями особи, як потребою в спілкуванні, впевненості в собі та самооцінці. Крім того, під компетентністю розуміють інтегровану якість особистості, яка дає можливість розв'язувати проблеми та типові завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, з використанням знань, досвіду, цінностей, схильностей та умінь. Компетентність також розуміють як результат освіти, що має практико-орієнтовану спрямованість [4, с. 28].

М.В. Федоруц у структурі компетентності особистості виділяє наступні компоненти: мотиви (інтереси, бажання, потреби), які є спонукаючою силою; знання (обізнаність, освіта, кваліфікація) як основа компетентності; поведінка (навчальна та професійна діяльність) як прояв; цінності (сенс, смисли, ставлення), що є результатом. внутрішню структуру компетентності особистості складають знання, вміння, пізнавальні та практичні навички, а також ставлення, мотиви, потреби, емоції, цінності, цілі, поведінка [20].

Аналізуючи теоретичні підходи щодо розуміння соціальної компетентності, то можна констатувати, що на сьогодні в науковій літературі відсутнє єдине трактування цього поняття і частіше

за «соціальна компетентність» розглядається як інтегративна характеристика особистості.

М.О. Докторович вбачає в соціальній компетентності набути здатність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем [7, с. 25]. С.І. Матвієнко визначає її як базисну, інтегральну характеристику особистості, що відображає її досягнення у розвитку взаємовідносин з соціальним оточенням та сприяє повноцінному засвоєнню соціальної реальності [12]. Д.В. Губарева розглядає соціальну компетентність як інтегративну характеристику особистості, що репрезентована ключовими елементами компетентності: знаннями, вміннями, навичками, ціннісним ставленням та здатністю до соціокультурної взаємодії в умовах інтеграції людини з соціумом. Соціальна компетентність, на думку вченої, знаходить свій прояв у: відкритості до суспільства; навичках соціальної поведінки; готовності до сприймання соціально спрямованих інформаційних повідомлень; відповідальності перед іншими за свої вчинки та дії; вмінні вибудовувати свою поведінку у соціальному середовищі (і реальному, і віртуальному) відповідно до соціальних норм і суспільних цінностей [21]. Н.В. Гавриш також стверджує, що соціальна компетентність є інтегральною якістю особистості, яка складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і знаходить своє виявлення в соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [2, с. 45].

О.Л. Кононко показниками соціальної компетентності вважає усвідомлення дитиною того, як їй варто себе поводитися, щоб бути гармонійною з іншими людьми і почувати себе в будь-якому товаристві комфортно [8]. Формування соціальної компетентності передбачає розвиток особистості як суб'єкта соціальної взаємодії в єдності когнітивної, поведінкової, ціннісно-мотиваційної сфер та відбувається під впливом багатьох факторів, серед яких особливої уваги приділяються науковцями індивідуальним якостям особистості та впливу навколишнього соціального середовища (сім'я, друзі, вчителі, освітні заклади тощо). Що стосується ефективності формування соціальної компетентності дошкільника, то вона залежить від ряду чинників, зокрема від: індивідуальних особливостей дитини (тип особистості, рівень розвитку інтелекту (в тому числі емоційного та соціального); психічних станів (стенічні/астенічні); настрою та домінуючого емоційного фону; рівня і форми спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Більшість вчених виділяють в структурі соціальної компетентності наступні компоненти: мотиваційно-емоційний, який включає відношення до іншої людини як вищої цінності, прояв доброти, уваги, турботи, допомоги, милосердя; когнітивний, що пов'язаний з пізнанням іншої людини, здатністю

зрозуміти її особливості, інтереси, потреби, помітити зміни настрою, емоційного стану; поведінкового, який стосується вибору адекватних ситуацій, способів спілкування, етично цінних зразків поведінки [4; 7; 12]. М.В. Федоруц додатково виділяє ще соціально-ціннісний компонент, який відображає розуміння провідних загальнолюдських цінностей, визначення їх місця в ієрархії цінностей особистості, сформованість соціальної відповідальності [20].

Цікавою, з нашої точки зору, є структура соціальної компетентності, представлена М.О. Докторович і яка складається з когнітивно-ціннісного (наявність знань, соціальних уявлень, системи цінностей особистості, розуміння соціальної дійсності), емоційно-мотиваційного (емоційне ставлення до соціуму та мотиви діяльності), інтерактивно-комунікативного (продуктивна комунікація з іншими людьми та виконання різних ролей комунікації) і поведінково-діяльнісного (ціннісне ставлення до соціуму через поведінку та діяльність) компонентів [7, с. 8].

Тепер необхідно надати визначення соціальної компетентності дітей дошкільного віку, під якою О.О. Максимова розуміє відкритість дошкільника до світу людей, готовність до сприйняття соціальної інформації й пізнання соціуму, сформовані навички соціальної поведінки, а також комплекс особистісних особливостей дитини (емоційних, мотиваційних, характерологічних), який виявляється в соціальній активності дошкільника та гуманістичної спрямованості його особистості [11]. Результатом сформованості соціальної компетентності є ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав та прав інших, наявність у дошкільника уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з іншими людьми, а також вміння дотримуватися цих правил в соціально-громадянському просторі. Структура соціальної компетентності дитини дошкільного віку представлена наступними складовими компонентами: пізнавальним (поінформованість); ціннісним (гуманність); емоційним (чуйність); оцінним (справедливість); поведінковим (моральна активність).

Необхідно зазначити, що дитина дошкільного віку сприймає соціальний світ, який оточує її, не так, як його сприймають та розуміють дорослі, і це обумовлено психофізіологічними, віковими та індивідуальними особливостями дошкільників. Це – особливості розвитку, сприйняття, мислення, уяви, високої емоційності, засвоєнням норм поведінки і взаємовідносин між однолітками і дорослими. Тому в науковій літературі наголошується, що дошкільний вік є таким періодом життя дитини, коли в неї закладається фундамент правильного відношення до навколишнього світу, ціннісної орієнтації до нього і відбувається формування необхідних компетенцій для успішної соціалізації. Отже, формування соціальної компетентності

дитини старшого дошкільного віку має відбуватися з вираховуванням сучасних реалій та активного використання можливостей медіапростору.

Медіапростір являє собою динамічну соціальну систему, яка створюється взаємообумовленою цілісністю відносин виробників і споживачів масової інформації, що передається через засоби масової комунікації та розширюється в міру розвитку суспільства [6, с. 3–4]. Основними елементами медіапростору є Інтернет, соціальні мережі та ЗМІ (телебачення, радіо), а також мережі мобільного зв'язку. Медіапростір в контексті теми нашого дослідження розглядається як складова освітнього простору, тому варто говорити про медіаосвітній простір, або освітній медіапростір. Освітній медіапростір можна розглядати як педагогічно доцільно організована відповідно до цілей освіти багатаспектна, цілісна реальність, в якій його суб'єкти за допомогою медіатехнологій здійснюють мережеву взаємодію, реалізують стандарти освіти для досягнення двоєдиного результату: об'єктивного (розвиток самого простору) і суб'єктивного (формування необхідних компетентностей) [5].

Варто наголосити на тому, що сучасний медіапростір потрібно розглядати як медіарозвивальне середовище, яке створює простір життєдіяльності дитини дошкільного віку, де засоби масової інформації виконують роль важливих факторів її соціалізації завдяки активному формуванню необхідного рівня соціальної компетентності. Своєю чергою під медіасоціалізацією вчені розуміють особливу складову частину соціалізації особистості в інформаційному просторі, яка здійснюється через нові медіа та заохочує до соціального досвіду людства кожного індивіда [17, с. 247].

На дуку О.О. Черниша [17], медіапростір має свої як позитивні, так і негативні характерні особливості. Серед негативних особливостей медіапростору вчений називає наступні: послаблення реальних контактів особистості, замінюючи їх віртуальним спілкуванням; засвоєння соціальних норм відбувається через «штучний» та «чужий» досвід, який репрезентується за допомогою медіа; процес віртуальної взаємодії є не достатньо досліджуваним та менш контрольованим; сучасні медіа нівелюють роль сім'ї; процеси, що протікають у медіапросторі, мають маніпулятивний характер; доводі розповсюдження є дезінформування та маніпулювання інформацією; спостерігається багато інформаційної агресії; здійснюється психологічний тиск тощо. До головних причин, які сприяють збільшенню негативного впливу медіапростору, відносяться: відсутність необхідного обсягу знань відносно поводження в сучасному інформаційному просторі; недостатній рівень медіаграмотності; неконтрольована заміна традиційного механізму соціалізації дитини в умовах сімейного виховання на вплив медіаресурсів.

Що стосується позитивних особливостей медіапростору, то він: забезпечує як розширення, так і звуження можливостей особистості; є інструментом формування та конструюванні соціальної реальності, суспільної думки та свідомості; можливість застосування широкого спектра інструментів для демонстрації навчального матеріалу та створення динамічного розвивального середовища.

Використання медіапростору в освітньому середовищі дошкільників передбачає дотримання наступних вимог: захист від агресивного медіасередовища (від інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів); дозоване використання онлайн ресурсів з дотриманням норм за часом; формування у педагогів уміння орієнтуватись, обирати та правильно використовувати адаптовану відповідно до вікових норм старшого дошкільника медіапродукцію (ретельний добір та фільтрація програмних продуктів, онлайн-засобів, мереж тощо) [9, с. 14]. При дотриманні зазначених вимог та правильній організації освітнього медіапростору дошкільного закладу освіти буде спостерігатися підвищення ефективності формування соціальної компетентності дошкільників, що сприятиме їх успішній соціалізації.

Що стосується можливостей медіапростору у формуванні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, то він забезпечує процес соціалізації дошкільника в медіасередовищі, яке зараз займає провідне місце в комунікації та взаємовідносинах дітей. Однак, лише при правильній організації медіапростору та дотриманні вимог щодо його застосування в освітньому процесі дошкільного закладу освіти буде спостерігатися підвищення ефективності формування соціальної компетентності дошкільників, що сприятиме їх успішній соціалізації.

Висновки дослідження і подальші перспективи. В ході теоретичного аналізу науковій літературі за темою дослідження було визначено, що під компетенцією вченими розуміється сукупність знань, умінь та навичок, внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми дій, систем цінностей та стосунків), які згодом знаходять своє проявлення компетентностях людини. Компетентність більшість науковців трактують як психосоціальну якість особистості, що охоплює не тільки знання, але й навички та уміння, і є результатом освіти та навчання. Що стосується соціальною компетентність, то це – інтегративну характеристику особистості, яка репрезентується ключовими елементами компетентності (знаннями, уміннями, навичками, ціннісним ставленням, здатністю до соціокультурної взаємодії в умовах інтеграції людини з соціумом).

Соціальна компетентність старшого дошкільника передбачає відкритість дитини до світу

людей, готовність до сприйняття соціальної інформації й пізнання соціуму, сформовані навички соціальної поведінки. Сформована соціальна компетентність забезпечує старшого дошкільника необхідними інструментами для пізнання світу, в процесі якого формуються і закріплюються властивості, уміння та здібності, які необхідні дитині для всебічного розвитку її особистості, для виконання соціальних і професійних функцій в майбутньому. Лише при правильній організації освітнього середовища закладу дошкільної освіти з використанням можливостей сучасного медіапростору.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні актуального рівня сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку та розробці комплексу заходів, спрямованих на підвищення його рівня в умовах організації освітнього процесу онлайн з застосуванням можливостей сучасного медіапростору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: Т. О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. Київ, 2021. 37 с.
2. Гавриш Н. В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* Бердянськ : БДПУ, 2007. С. 44–49.
3. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління. Теорія та історія державного управління.* 2017. № 1(51). С. 1–8.
4. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України.* 2008. № 3. С. 23–30.
5. Гриценко Є.О. Освітній медіапростір. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія».* Харків, 2017. Вип. № 57. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/72> (дата звернення: 22.02. 2023)
6. Грицай С. Архітектура сучасного медіапростору. *Вісник Книжкової палати.* 2012. № 5. С. 26–29.
7. Докторович М. О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2007. 208 с.
8. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К. : Світич, 2009. 208 с.
9. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьоновой, М. М. Слюсаревського. К. : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. 16 с.
10. Кучина Н. І. Медіапростір як ареал побутування інформаційної культури. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2018. № 53. С. 149–157.

11. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 20 (1-2016). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 229–234.
12. Матвієнко С.І. Методика формування дошкільників соціальної компетентності навч.-метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 103 с.
13. Новини Міністерства освіти і науки України від 14 листопада 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshist-ukrayinskih-uchniv-navchayutsya-v-oschnomu-abo-zmishanomu-rezhimi> (дата звернення: 28.02.2023)
14. Петренко С.І. Аналіз понять «компетенція» та «компетентність». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013. № 2 (28). С. 288–295.
15. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
16. Соціальна педагогіка: словник-довідник / за ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.
17. Черниш О. Особливості процесу медіасоціалізації в умовах сучасного медіапростору. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 34, Том 5, 2020. С. 244–248.
18. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2007. 640 с.
19. Шишова О.М. Психолого-педагогічні чинники розвитку соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. К., 2012. 200 с.
20. Hubarieva, D. V. Formed social competence as means to solve bullying at schools. *International journal of education and science*. 2019, 2, no. 1: 29–34.
21. Fedoruts M. Modeling the process of the formation of high school students' social competence by means of non-formal education. *Scientific Papers: Social Work and Education*. CSI&D, 2020. Vol. 7, No. 4. P. 557–569.